

Міністерство освіти і науки
Автономної Республіки Крим,
управління освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій

Про здійснення соціально-педагогічного патронату

Статтею 11 Закону України «Про дошкільну освіту» визначено, що повноваженнями дошкільного навчального закладу є задоволення потреб громадян, які проживають на відповідній території, в здобутті дошкільної освіти, здійсненні соціально-педагогічного патронату, взаємодія з сім'єю, поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку.

Указом Президента України "Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні" визначено завдання охопити дошкільною освітою не менше 75 відсотків дітей відповідного віку. Виконанню цього завдання може сприяти не тільки розширення мережі дошкільних навчальних закладів, а й здійснення соціально-педагогічного патронату сім'ї як однієї із форм здобуття дошкільної освіти дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади.

Враховуючи необхідність забезпечення вчасного і повноцінного фізичного, інтелектуального, морального, естетичного і соціального розвитку дітей дошкільного віку відповідно до задатків, нахилів, здібностей, психічних і фізичних особливостей, на сучасному етапі здійснення соціально-педагогічного патронату набуває ще більшої актуальності. Окрім цього, і специфіка сімейного виховання дитини передбачає достатній рівень готовності батьків до такої діяльності, сформованість їхньої педагогічної культури і чітке усвідомлення мети і завдань розвитку відповідно до віку та індивідуальних можливостей дитини.

Здійснення соціально-педагогічного патронату допоможе також уникнути численних проблем, що призводять до напруження і загострення міжособистісних стосунків, порушення родинних зв'язків, послаблення інституту сім'ї в цілому.

Під терміном «**соціально-педагогічний патронат сім'ї**» передбачається система гуманітарних послуг і заходів, спрямованих на полегшення пристосування сім'ї та її членів до вимог суспільства, допомогу у вихованні дітей, подолання та профілактику міжособистісних конфліктів у родині, захист прав дітей.

Метою соціально-педагогічного патронату сімей є:

надання методичної і консультативної допомоги сім'ї, включення батьків у процес виховання, навчання та реабілітації дитини;

забезпечення на рівні держави кожній дитині права на доступність і безоплатність дошкільної освіти, залучення до дошкільної освіти більшої кількості дітей;

надання ранньої допомоги дітям, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, поступова повна або часткова інтеграція їх у суспільство.

Основними завданнями соціально-педагогічного патронату є:

організація цілеспрямованої фахової допомоги сім'ї у вирішенні її психолого-педагогічних та соціальних проблем;

формування соціально-педагогічної компетенції сім'ї – набуття її членами соціально-педагогічних знань і навичок, достатніх для реалізації завдань повсякденного життя;

забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, формування в неї моральних норм та створення умов для її соціалізації;

надання комплексної психолого-педагогічної, корекційно-розвивальної допомоги дітям дошкільного віку, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та реабілітації;

допомога у створенні доцільних психолого-педагогічних умов виховання дитини відповідно до її віку, індивідуальних особливостей та потреб своєчасного і всебічного розвитку тощо.

Здійснення соціально-педагогічного патронату передбачає дотримання таких **основних принципів**:

гуманізму – ставлення до дитини як до цінності, визнання її права на вільний розвиток та реалізацію своїх природних здібностей;

особистісно орієнтованого підходу в роботі з дітьми та сім'ями, врахування типу сім'ї, сімейного середовища та його виховного потенціалу;

активності – розвиток у дітей самостійності, творчого ставлення до різних видів діяльності, формування у них критичності, самокритичності, здатності приймати свої рішення й відповідати за їхні наслідки;

природовідповідності – створення педагогом сприятливих умов для природного й поступового розвитку особистості дитини;

наступності й неперервності – використання попереднього досвіду дитини на всіх етапах розвитку, його збалансованість з наступним етапом, поступове ускладнення та урізноманітнення змісту і напрямів навчально-виховного процесу; демократизації навчально-виховного процесу – посилення уваги педагога до використання різноманітних форм співробітництва всіх учасників освітнього процесу тощо.

При здійсненні соціально-педагогічного патронату сімей необхідно враховувати найближчі й віддалені перспективи розвитку суспільства, тобто орієнтуватися як на конкретні і нагальні проблеми сучасної сім'ї, так і мати стратегію вдосконалення змісту і форми такої роботи на перспективу.

Основними функціями соціально-педагогічного патронату є розвивальна, організаторська, виховна, консультативна, прогностична, діагностична, запобіжно-профілактична, корекційно-реабілітаційна.

Розвивальна передбачає розвиток дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей.

Організаторська – надання допомоги сім'ї у створенні умов для забезпечення різнобічного розвитку дитини, забезпечення змістовного дозвілля дітей у соціальному середовищі. Ця функція також спрямована на створення колективу, відносин особистості в колективі, психолого-педагогічної допомоги батькам, залучення сім'ї та громадськості до навчально-виховного процесу, організацію консультативних пунктів тощо.

Виховна – включення батьків і дітей у процес соціалізації, спрямований на досягнення успіхів у конкретних життєвих ситуаціях, вміння орієнтуватися у суспільних відносинах, здатність приймати, розуміти і поважати інших; формування психолого-педагогічної компетентності сім'ї.

Консультативна – надання порад, рекомендацій батькам та іншим особам, які займаються вихованням дітей.

Запобіжно-профілактична – запобігання й подолання негативних впливів у соціально-правовому, юридичному та психологічному плані.

Прогностична – розробка індивідуальних розвивальних програм, прогнозування вибору методів, прийомів та методик, що можуть максимально забезпечити результативність реалізації навчально-виховних завдань для розвитку особистості, передбачення результатів, профілактика різного роду негативних явищ (фізичного чи соціального плану).

Діагностична – вивчення та оцінювання особливостей діяльності особистості, враховуючи вплив мікроколективу, оточення в цілому. Ця функція також полягає у виявленні індивідуальних та специфічних особливостей дитини.

Корекційно-реабілітаційна – організація комплексу заходів, спрямованих на компенсацію втрачених функцій, формування психологічних новоутворень у дитини, яка потребує корекції фізичного та (або) розумового розвитку, організація роботи з удосконалення особистісних якостей дитини, розвитку умінь проявляти свої емоції, контролювати почуття.

Соціально-педагогічним патронатом охоплюються сім'ї з дітьми, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, або не відвідують дошкільні навчальні заклади з інших причин (відсутність чи віддаленість дошкільних закладів, фізична неспроможність батьків водити дитину до закладу тощо).

З метою виявлення таких дітей необхідно проводити їх облік (лист Міністерства освіти і науки України від 07.05.2007р. № 1/9-263 «Про організацію обліку дітей дошкільного віку»).

Соціально-педагогічний патронат сімей здійснюється за місцем їхнього проживання. Для організації відповідної роботи бажано мати соціальний паспорт кожного міста, селища, району, мікрорайону, будинку, окремих сімей; розробити конкретні програми (загальну, місцеву тощо) відповідно до мети і завдань соціально-педагогічного патронату; визначити конкретних виконавців та узгодити їхні дії; забезпечити контроль за здійсненням патронату.

Після виявлення дітей, які потребують соціально-педагогічного патронату, визначається місце проведення відповідної роботи (в домашніх умовах, на базі дошкільних чи інших навчальних закладів, в інших приміщеннях).

Діти, які будуть виховуватися в домашніх умовах, зараховуються до «групи соціально-педагогічного патронату», що закріплюється за дошкільними навчальними закладами, які знаходяться територіально найближче. До складу такої групи можуть входити діти різного віку, вони можуть проживати у різних мікрорайонах міст, селищ, сіл тощо. Такі діти включаються до спискового складу вихованців закладу, за яким вони закріплені.

Соціально-педагогічний патронат таких сімей, як правило, здійснює соціальний педагог, педагогічне навантаження якого становить 40 годин на тиждень. У робочий час соціального педагога враховується і час, затрачений на дорогу до місця проживання дитини. Відвідання сім'ї відбувається 2 рази на тиждень і соціально-педагогічним патронатом охоплюється не більше 15 дітей. Засновник (власник) має право зменшувати кількість дітей. Функції соціального педагога можуть виконувати інші педагогічні працівники.

З метою проведення колективних форм роботи, організації спілкування з однолітками для дітей, які потребують соціально-педагогічного патронату, можуть створюватися групи короткотривалого перебування у дошкільних навчальних чи інших закладах. Наповнюваність груп становить до 10 осіб.

Також такі діти можуть відвідувати звичайні групи у дошкільних навчальних закладах різних типів. В цьому разі вони зараховуються до спискового складу групи, яку відвідують. Відвідання груп дітьми становить, як правило, 2-3 рази на тиждень. Час включення в групи визначається індивідуально для кожної дитини залежно від її готовності ввійти в колектив ровесників.

Планування навчально-виховної роботи з дітьми, які охоплені соціально-педагогічним патронатом, ведення ділової документації здійснюється відповідно до чинних програм, вимог Базового компонента дошкільної освіти та інших нормативно-правових документів: наказу МОН України від 30.01.1998 р. № 32 «Про затвердження Інструкції про ділову документацію в дошкільних закладах», інструктивно-методичних листів від 27.08.2000 р. № 1/9-352, від 04.10.2007 р. № 1/9-583 «Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади».

Навчально-виховна робота організовується відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 04.10.2007 р. № 1/9-583 «Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади».

З дітьми, які відвідують групи короткотривалого перебування чи групи з іншим режимом перебування, роботу можуть проводити практичний психолог, вчитель-дефектолог, вчитель-логопед, вихователь та інші педагоги, робочий час яких визначено чинним законодавством. Кількість працівників визначається з розрахунку кількості таких груп чи кількості таких дітей в закладі.

Всі діти, охоплені соціально-педагогічним патронатом, включаються обов'язково до статистичної звітності (форма 85-к) того закладу, до спискового складу вихованців якого вони зараховані.

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про дошкільну освіту» педагогічний працівник, який здійснює соціально-педагогічний патронат, – це особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну освіту, забезпечує результативність та якість роботи, а також фізичний і психічний стан якої дозволяє виконувати професійні обов'язки.

Педагоги, які здійснюють соціально-педагогічний патронат, – не сторонні спостерігачі, а учасники спільної діяльності з дітьми і дорослими, і одночасно є провідними організаторами цієї діяльності. Їхні зусилля повинні бути спрямовані на те, щоб спонукати сім'ю до дії, соціальної ініціативи, допомогти дитині у здобутті дошкільної освіти. Це своєрідні духовні наставники, які піклуються про формування моральних, загальнолюдських цінностей у соціумі.

Основними етапами діяльності педагогів є: підготовчий, практичний та узагальнювальний.

Підготовчий етап включає в себе наступні складові: вивчення сімей мікрорайону; допомога у створенні розвивального середовища. На цьому етапі проводиться облік дітей дошкільного віку. Йдучи в сім'ю, педагог намагається створити в ній умови, що сприяли б появі нових взаємовідносин між дитиною і дорослими, надає батькам професійну консультацію, за необхідності організовує зустрічі з іншими спеціалістами. Підсумками підготовчого етапу є чітке усвідомлення ситуації в сім'ї, розуміння її особливостей, визначення цілей і завдань допомоги, вибір методів і засобів, які доцільно застосовувати щодо розвитку дитини, її найближчого та широкого оточення для досягнення очікуваних результатів.

Практичний етап включає діагностику рівня розвитку дітей, розробку індивідуальних розвивальних програм, проведення освітньо-виховної роботи з дітьми, консультативну допомогу батькам.

Узагальнювальний етап полягає у проведенні роботи з виявлення рівня здобуття дитиною дошкільної освіти, розробки рекомендацій для батьків.

На основних етапах діяльності передбачається робота з батьками, з дітьми, з усією сім'єю. Ця робота взаємопов'язана і доповнює одна одну.

Робота з батьками передбачає формування у них здорового способу життя, правової культури, педагогічної культури, життєвої компетентності, активної життєвої позиції, допомогу в організації змістовного сімейного і дитячого дозвілля, навчання поведінки в екстремальних ситуаціях.

Форми такої роботи можуть бути різні: школи молодих батьків, сімейні і родинні клуби, постійно діючі спеціальні лекторії, групові та індивідуальні консультації, конференції тощо.

Робота з дітьми дошкільного віку передбачає їхній розвиток, виховання і навчання відповідно до вікових потреб і можливостей, особливостей світосприймання і виду провідної діяльності. Зміст роботи забезпечується цілеспрямованою підготовкою дитини до самостійного життя в соціумі.

Завданням цього етапу є створення належних умов для реалізації дитиною свого природного потенціалу (фізичного, психологічного, соціального), розвиток базових якостей особистості, допомога в набутті дошкільником навичок практичного життя, виховання творчого ставлення до дійсності, забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку. Робота також повинна бути спрямована на підтримку, збереження та розвиток здорового способу життя.

Педагоги повинні ставити за мету не тільки дати дитині спеціальні знання, а насамперед, подбати про розвиток пізнавальних психічних процесів, формування комунікативної компетентності, самосвідомості, самоактивності та саморегуляції. Знання дітям необхідно подавати інтегровано, використовуючи все, що є довкола:

предметне середовище, природне оточення, спираючись на діяльнісний, конкретно-історичний, системний, комплексний підхід. З метою запобігання перевантаженню дитини, створення сприятливих умов для спілкування з дорослими варто пам'ятати про доцільність використання таких методів, як ігрові тренінги, створення проблемних ситуацій, моделювання тощо.

Основними формами роботи з дітьми можуть бути гра, спілкування, малювання, конструювання, музична діяльність. У процесі заняття та поза ним більшої питомої ваги має набувати спілкування як одна з провідних діяльностей.

Важливою ланкою педагогічної роботи має стати збагачення індивідуального досвіду дитини новими життєвими враженнями. Вправлення її в умінні самовизначатися, допомагати собі, уникати негативних подразників.

Робота з сім'єю передбачає врахування сучасних тенденцій розвитку стосунків між батьками і дітьми, їхніх типологій, ціннісних орієнтирів, особистісних якостей батьків і дітей, особливостей впливу сім'ї на становлення особистості дошкільника.

Зміст даної роботи забезпечується:

знанням соціально-педагогічних проблем конкретних сімей, виявленням їхніх причин і пошуком шляхів розв'язання в процесі пізнання та самопізнання сім'єю своїх внутрішніх резервів стабільності;

вивченням родинних традицій, чинного законодавства;

спрямованістю на індивідуальні та міжособистісні зміни;

вдосконаленням виховної функції сім'ї та функції первинної соціалізації дитини;

залученням сім'ї до активного соціального життя.

Завдання педагога – не перетворити батьків на вчителів, які мають удома продовжувати навчальний процес, а зробити домівку місцем для затишку, радості, відчуття комфорту й захищеності.

Форми роботи також можуть бути різними: індивідуальні, диференційовані, групові, масові (залучення родин до проведення свят дошкільного навчального закладу, будинку, вулиці, міста; створення кабінетів психологічного розвантаження, консультпунктів тощо).

Важливо підказати родині, як в домашніх умовах організувати художньо-творчу, продуктивну діяльність, забезпечити оптимальний руховий режим для дитини та створити розвивальне середовище в дитячій кімнаті. При цьому необхідно врахувати, що середовище – це оточення, сукупність природних, предметних та соціальних умов, в яких зростає дитина.

Природне середовище вважатиметься розвивальним за умови, якщо воно сприятиме становленню у дошкільника сприйняття довкілля, інтересу до нього, оволодінню елементарними уявленнями про повітря, воду, ґрунт, явища природи, тварин, людину тощо.

Предметно-ігрове середовище вважається розвивальним, якщо воно розширює, поглиблює та систематизує елементарні уявлення дошкільника про знайоме-незнайоме, схоже-несхоже, безпечно-небезпечно, своє-чуже, про особливості людського житла; вдосконалює вміння дитини використовувати за призначенням предмети та знаряддя, виготовляти найпростіші вироби; вправляє в

умінні самостійно визначати ігровий сюжет, робити його змістовним, використовувати й розподіляти іграшки та ігрові атрибути.

Соціальне середовище є розвивальним, якщо сприяє усвідомленню дошкільником змісту поняття «сім'я», основних функцій членів родини, особливостей взаємин рідних людей між собою, допомагає набути елементарних уявлень про державу, народи, людство.

Середовище власного «Я» дитини можна вважати розвивальним, якщо дитина має уявлення про своє тіло та органи чуттів, орієнтується в умовах свого розвитку, дотримується гігієни тіла й діяльності, зацікавлена у здоровому способі життя, орієнтується у правах та обов'язках, характеризується комунікативними здібностями, вміє налагоджувати спільну діяльність, розв'язувати конфліктні ситуації.

Зміст листа просимо довести до відома працівників органів управління освітою, дошкільних навчальних закладів.

Заступник Міністра

П. Полянський